Balogh István

Szőlőskert és rügyecskék

Január 22-én tartottuk a magyar nyelv és a magyar kultúra ünnepét, amely a világ magyarságának egyik legfontosabb napja. Apropója, hogy 1823. január 22-én tisztázta le nagy költőnk, Kölcsey Ferenc a Himnuszt. A nemzeti imánkat. A magyarság fohászát. Ekkor hangoztatjuk magyar anyanyelvünk használatának, megőrzésének és fejlesztésének fontosságát is. Igaz, az anyanyelv használata napi gyakorlatunk, s épp e gyakorlatban adunk számot egyéni és társadalmi kultúránkról is. Mert a kultúra, nem csak viselkedési norma, hanem a maga egyedi nemzeti sajátosságában és eredetiségében tudatunkba plántálja több évezred tapasztalatát, és mentális lexikonunkat bővíti a jelen történéseivel, fejlesztéseivel, s továbbadja majd mindezt a jövőnek.

Kézzelfogható példa erre a másik ünnep, Szent Vince napja, amelyet szintén január 22-én tartunk. Kicsit talán pontatlan részemről ez a többes szám első személyű szóhasználat, mert bevallom, Kölcseyt, a magyar nyelvet és kultúrát soha nem feledem, de idén egyáltalán nem jutott eszembe a Vince-nap, pedig nem is oly rég még pompás tárcákat írtam a bátkai bortermő mágikus fészkünkben tett kirándulásokról, meg a későbbi asszonyi tiltásokról is, megöregedtetek, legények, szóltak ránk kontyosaink, ne csavarogjatok ti a Tiszán, főleg csónakban ne, pláne borospince látogatás után ne!

Bátkán leginkább Istók Jóskáéknál jött össze kompániánk, de néhány esztendeje már Jóska vágja az áldott Tópart utcai porta kertjének szőlőtőkéiről a vincevesszőket, hogy megadjuk borkóstolgatásunk hivatalosságát. Birkapörkölt bográcsban, ahogy Banka Mihálytól, az utolsó bánáti számadótól tanultuk a Kilenclyukú hídnál, az Aranka partján. Én a zentai juhászoktól lestem el a titkot, Czakó Elektől, Bules bácsitól, de legfőképpen apai öregapámtól, aki maga is juhász volt a zentai réten, a Csész-tó környékén.

Ám visszatérve Vincéhez, a szenthez, aki a vincellérek, magyarán a borászok védőszentje, és nevének talán köze is van a borhoz, mert a latin vinum (bor) szó első szótagja éppen az a gyök, amely Vince nevének is. Latint soha nem tanult emberek is hangoztatják ezt a közmondást: In vino veritas. (Borban az igazság.) Szent Vince, aki Kr. u. a 3. században élt, kínhalálának dátumát 304-re teszik, úgy kötődött a szőlőskertekhez és az emberek szívéhez, hogy a legenda szerint egyszer pusztító vihartól megmentette egy szőlőskert termését.

Vince napján népi hitünk szerint két komoly jóslást végezhetünk az őszi terméssel kapcsolatosan. Egyik a napi időjárás, másik a szőlővesszők állapota.

Legismertebb regula az időjárásra:

„ Ha csorog a Vince,/ Tele lesz a pince.”/
„ Ha fényes a Vince,/ Üres lesz a pince.”/

A szőlővesszők állapota szerinti jóslás:

Vince napján összejönnek a borászok és a borbarátok, bejárják Szőlőországot, néhol a plébános úr is velük tart. Minden kertet bejárnak, mindenhol ünnepélyesen vesszőt vágnak, amelyet majd vízbe raknak, s figyelik, hány rügyet hajt ki. Ebből következtetnek az őszi szőlőtermés bőségére.

Hozzám pénteken, 2024. január 26-án kopogott be a csomaghordó szolgálat embere. Írja alá, tolta elém a szerkentyűt, amelyre valami palavesszőszerű irónnal kell szignózni, de nekem sose sikerül igazán. Egy barátom, akit csak az internet jóvoltából ismerek, juttatott el hozzám egy csomagocskát. Kibontom, látom, több szőlővessző. Mellette levél:

„ Kedves Pistám! Tudok derékkörnyéki nyavalyádról, így nem is invitáltalak meg Vince-napi menetelésünkre, pedig igazán jó volt minden: a birkapörkölt is, a borkóstolás is, igaz néha eső csepergett, néha meg hó hullott a nyakunkba, de nem bántuk, inkább örültünk neki. Szőlőink biztosan jó termést hoznak, s nem érheti őket semmi baj, betegség, mert jött velünk egy plébános úr, egy tiszteletes úr és egy rabbilében. Meg is áldották birtokocskáinkat, pincéinket, ahogy illik. Aztán velünk énekeltek a szent emberek is, mint minden jelen lévő. Magyar népdalokat énekeltünk, bordalokat ám, a javából. Emlegettünk téged, hiányoltuk a jó zentai énekeidet, amelyeket mindig örökös batyudban hordozol. A három szent ember baráti kapcsolat révén került kompániánkba. Nekem a rabbi három évig padtársam volt az általános iskolában, aztán egy utcában is laktunk, a szüleink még most is szomszédnak tisztelik egymást. Nagy örömmel vette a meghívásom, úgysem voltam még Vince-napon borpince látogatóban!

Küldök neked egy csokor vincevesszőt. Tedd vízbe őket, hajtsanak gyökeret! Csupa ősi szőlő. Ajánlom, ültesd el a kertedbe őket! Mindegyik vesszőre ráírtam a nevét.”

Nézem a vesszőket. Olvasom a megjelölést.

„Feketemuskotály, tarcali kék, tihanyi kék, kékbajor, fehér gohér, piros bakator, csókaszőlő.”

Hangosan fölnevetek a csókára.

„Fogadom, hogy fejbe csapott a csóka. Amikor először hallottam, nekem is megakadt a fülemben a szó, tyaf-tyaf, hallottam azonnal a madár gyönyörű, fekete énekét. De kaptam egy pohárkával a levéből! Atyámfia! Ez pompás nedű! Középérésű, vonzóan meggyes, jó savú, jó szerkezetű, jól tűri a hordós érlelést.”

A tarcali kék, pompás bor, emlékszem, tizenkilencben a magyarkanizsai írótáborban ittam e királyi fajtából egy-két pohárkával. Bizony délvidéki fajta, ottani termés. Tarcal-hegy a Fruška gora eredeti magyar neve.

Azonnal vízbe raktam az ajándékba kapott vincevesszőket. Házunk mellett éppen van egy délnyugati mezőcske, amely még idén szőlőskertté változik.

Egy öblös kis üvegvázában a csokrocska vincevessző titokzatos életét figyelem, mikor kezdődik meg valamelyiken a látható élet. Heten vannak veszsző vitézeim. Állj! – szólok ujjaimra. A vitéz szavunk azonnal csak hímnemű egyedeket juttat eszünkbe, holott egyik-másik szőlővessző talán leány is lehetne! Mielőtt keresném a lányokat (ha vannak), kopognak a bejárati ajtón. Kis szöszke tündér fejtetejét látom, de gyorsan arcát is megmutatja:

– Megjöttem, Pista bácsi! Csókolom!

– Hát te?

– Én meglesném a vincevesszőket, hol tartanak a rügyfakadásban?

– Ki mondta neked, hogy vincevesszőim vannak?

– Ida néni hívogatott, gyere kislányom, mondta, figyeljétek együtt, mit mondanak a szőlővesszők?

– Ők beszélni is tudnak?

– Tudnak hát! Aki szereti őket, annak megmondják, mikor érkezik udvarunkba a tavasz.

– Várod már a kikeletet?

– Nem várnám. De nincs hó, nem lehet szánkózni. Pedig nagyon szeretnék siklani a töltésoldalon lefelé a fákig.

Míg beszél, befurakodik mellettem a lakásba, be a szobámba, megáll íróasztalom előtt, szinte a száját is eltátja, nézi, vizsgálgatja a szőlővesszőket. Lépkedni kezd, jobbra, balra, mintha ütemre táncolna. Tán dalra is fakadt pici szíve!

– Nincs még töve egyiknek sem – mondja Évi szomorúan.

– Ne siessünk a gyökerekkel, tündérkém! Lesz töve mindegyiknek, ha eljön az ideje.

– De mikor jön el az ideje?

– Talán választ is kaphatunk gyorsan a kérdésedre.

Beütöm számítógépemen a keresőt. Gyorsan választ kapunk rá, hogy május elején esedékes a kiültetés. Úgy töveztessünk!

– Addig mi lesz? Ezek gyökeret eresztenek?

– Majd azt is. Előbb a rügyek jönnek. Meg a csöpp levelek.

– De ezek a vesszők rövidek…

– Mind a hetet kettőbe metszettem. Azért is küldtek hosszú venyigeszálat, hogy elvághassam.

– Mi van a levágottakkal?

Kézen fogom Évikét, levezetem a pincébe.

– Itt van mind a hét szál. Betakargattam őket, álmodjanak márciust, aztán velük is elkezdjük a komoly munkát. Velem tartasz tavasszal is?

– Jövök, Pista bácsi!

A lányka elgondolkodik kicsinyég, megvakarja orra hegyét. Valami nagyon komolyra készül.

– Azok ott fönt, a lakásban, a vázában, a kicsi vincevesszők, mit csinálnak?

– Ők jósolnak minekünk. Megálmodják, milyen lesz az idő, a szőlőtermés, és, ha mindent jól csinál a gazda, megmutatja tán még azt is, milyen lesz a bor.

– De őket májusban már ki nem ültethetjük.

– Nem bizony.

– Akkor ők mind csak díszek, mint a vágott virág?

– De szépen fogalmaztál kicsi lány! A sorsuk, mint a vágott virágé.

– Halálra vannak ítélve! A végén kidobjuk őket a szemétbe!

Drágakő buggyan a kék szemekből, egy-egy kicsi csöppecske, végiggördül a komor arcocskán.

– Nem olyan rossz a sorsuk, hogy megsirasd őket! – vigasztalom Évikét. – Szülinapodra rózsát kaptál, szép pirosat, és mivel ott voltam én is az ünnepeden, láttam, nagyon megörültél a vágott virágoknak!

– Az úgy más, Pista bácsi! Az szülinap. És szép a rózsa a vázában is.

– De gyorsan elhervad. Aztán meg nem a szemétbe vitted, hanem a komposztálóba. Ez azt jelenti, kislány, hogy lesz még utóélete a rózsádnak is, meg a mi vincevesszőinknek is.

Ökölben már mindkét kicsi kéz, törülgeti a könnyösvényt az arcocskáról, és máris vidám szikra pattan.

– Nézzük meg azokat a vízben ülő venyigéket! – ajánlgatja önmagának is, meg nekem is. Megindulunk. Ő fölfut az első emeletre, én meg sántikálok, nyögök, brummogok, mint a magyar népmesék Erdei Öregje, aki vénséges vén medve képében jelenik meg az emberek előtt. Bárki láthatja, de csak tisztes távolságból!

Köszönök a földszinti szomszédnak. Lassan vánszorgok, végül csak fölérek a lakásba, be a szobámba.

Évike az íróasztalom előtt, betűzgeti a szőlőfajtákat.

– Nézze csak, Pista bácsi! A tarcali kék rügye már megduzzadt.

Bámulgatok. Hümmögök. Nem látok semmi változást.

– Talán igazad is lenne.

Újra vizsgálgatja a tarcali kéket.

– Én nem veszem észre a rügydagadót. De a te szemed jobb, mint az enyém.

– Tiszta forrás tüköre a szemem, jelentette ki tegnapelőtt apa!

Így mondta a szőke csöppség, tüköre, nagyon választékos, régies, szép, nekem tetszik. Egy Évi nevű tündérkének nem lehet tükre, csak tüköre, egyezem ki a lelkemmel.

– Évi! – szólok. – Gyere csak! Figyelj! A csókavenyige rügye alighanem duzzad!

– Tényleg! – szól a kislány, és boldogan sikolt egyet. – Te csóka! Röpüljünk! – kitárja két karját és apró lábával köröket fut a szobámban.

– Pista bácsi! Hogy mondja a csóka?

– Tyaf-tyaf! Taf-tyaf!

Anyja hívó szavát érzékeli apró vendégem. Kifut az ajtón.

– Tyaf-tyaf! Tyaf-tyaf! – táncol le a lépcsőn.

Nem látom már, a fordulóban eltűnt a szemem elől, de meghallom a kedves dalocskát:

– Anya! Én egy csóka vagyok! Tyaf-tyaf!

Csönd lett a szobámban. A teraszon madáretető, röpködnek a vendégek: cinkék tengelicék, zöldikék, csuszkák, meggyvágók, verebek, néha gerlicék, meg egy harkály is. Régebben szajkó landolt, tiszteletét tette délutánonként. Be-beszólnak hozzám a szárnyasok, régről ismerjük egymást, tavaly, tavaly-előtt is itt kosztoltak nálunk.

Megjön kedvesem.

– Miben töröd a fejed, öregapó?

– Behozom az asztalkát, rá hét virágcserepet, és, ha gyökeret eresztenek a vincevesszők, elültetem őket.

– Szőlőskert lesz a szobádban?

– Éppen ezen morfondírozom.

Évike, a szöszke szomszédlány lett jobbkezem különös szőlészeti munkámban, amely nem áll még mindig másból, mint a figyelésből. Kicsi lánykám annyira belejött a napi látogatásba, hogy a feleségem már berendezkedett a vendégfogadásra, korty limonádéval és falat csokoládés süteménnyel kínálja. Évike szinte várja már Ida hívását, mert, természetesen, érkezéskor hozzám ugrik be, megnézendő változott-e valamit is a világ az üvegvázában? Ott még eddig nincs semmi fejlemény, de a szőlővesszők kiálló felén mintha dagadnának a rügykezdemények.

– Rügyezik, Pista bácsi! – kiáltja felém boldogan.

Odahajolok én is, szinte összeér az arcunk. Nem látok semmit, szemüveget biggyesztek orromra, úgy járom körül a vázát.

Évike hangosan és gyorsabban lélegzik.

– Nem látja a rügyecskét, Pista bácsi?

– Kicsit homályos a szemüvegem…

– Fújjuk be, hogy tiszta legyen! A nagypapa is mindig a szemüveg miatt morog, mert homályos a lencse. A nagyi meg azonnal rávágja, mert mindig az ujjaiddal fogod az üvegét!

Nevetés csiklandozza oldalamat, de visszanyelem. Az én kedvesemnek is pont ez a mondat szalad ki a száján, ha tisztítóval fújnék a szemüveglencsére. Kézbe fogom hát a pici tartályt, mutatóujjamat ráhelyezem kalapja csúcsára.

Évike közbeszól:

– Várjon, Pista bácsi!

A szemüvegem bal kezemben, jobbomban a palackocska.

– Igen? Van valami közölnivalód?

– Megtakaríthatom én a szemüveget?

Kezébe nyomom a pápaszemet és a tisztítót. Könnyen cselekszem ezt, bátran vonulok a háttérbe, mert műanyag lencséim vannak. Százszor elejtettem már én is, minél vénebb vagyok, veszem észre magamon, ügyetlenebbek az ujjaim.

A szomszédlányka avatott kézzel fúj, törölget, vizsgálgat, no, ez most már jó lesz, Pista bácsi! Kezembe nyomja a másik két szememet, mert tréfásan visszaidézem szinte mindig unokám találmányát, tata másik szeme! Ezt kiabálta egyszer, vagy másfél évtizede, még a folyamatos beszéde legelején, amikor alig tudott teljes mondatokat szerkeszteni. Évikének is megfejtettem, mi is az én másik szemem, s ő a következő látogatásakor be is jelentette, az én tatámnak is nagyon tetszik, hogy orrára teheti a másik szemét. Ekkor Ida is jelen volt, s akkorát kacagott, jóízűt nagyon, hogy még a nap is megállt estébe hajló gyaloglása során, az égről benézett hozzánk, és elmosolyodott.

Orromon hát a pápaszem, nézem a vesszőt.

– A Vince nem mozdult – állapítom meg. – Nem is igyekszik.

Mielőtt bármit válaszolhatna pici látogatóm, behallatszik feleségem hangja.

– Gyere, Évikém, segíts az uzsonna elkészítésében!

Elfut tőlem a gödölye, ugrik is, mintha mezőn futna őzsuta anyja után.

– Én facsarhatom ki a citromlét? – hallom a kislányt.

Mindig megkérdezi, Ida mindig bólint is, de válaszol is, te már jobban tudod ezt a citromfacsarást, mint én.

Csilingel erre a kicsi torok.

– Nagyi meg azt mondja, még egy-két hét, te leszel legügyesebb a konyhában!

– Milyen igaza van a nagyidnak.

– A nagymamáknak mindig igazuk van.

– Hallod te ezt a gyerekhangot, Pista?

– Mit mond az a gyerek?

– Ismételd csak meg, Évikém!

– A nagymamáknak mindig igazuk van!

– A gyerek szája, Isten szája! – üzeni komolyan a nyitott ajtón át a feleségem.

– Kitől hallottad ezt, kicsi lány?

– A nagymamámtól.

– Tőle? – lepődöm meg. – Ha tőle, akkor biztosan úgy is van.

Csönd honol a lakásban, alighanem fogyasztják a csokisszeletet. Évi nevezte el így ezt a készítményt, amelyet most eszegetnek ők ketten, hölgyek. Meglestem már párszor őket, mindig ugyanaz, nem szólnak, csak nézegetik egymást, néha harapnak, aztán limonádé.

Nem lehetek jelen e rituálén, mert a véletlen másképpen állította be a helyzetemet. Én ugyanis a végére maradtam.

– Pista! – szól a feleségem. – Maradt egy korty limonádé, kéred?

– Kérem, ha nincs benne cukor.

– Nincs benne cukor, Pista bácsi! – erősíti hangját Évi. – A poharunkban édesítettünk.

– Akkor jó!

– Bevihetem? – kérdi a cérnahang.

A válaszomat sem várja, indul, hallom a lépését.

– Váljék egészségére, Pista bácsi!

Megfogom a poharamat, kortyintok. Évike komoly arccal lesi, szinte nem is pislant, ízlik-e nekem a limonádé, amelyet ő készített.

– Nagyon finom! – nyugtázom.

Végre kifújja az izgalmában visszatartott levegőt.

– Te lányka! Míg te Ida néninél vendégeskedtél…

– A konyhában nem vendégeskedünk! Ott nagyon komoly munka folyik!

– Ezt is a nagymamád mondta?

– Nem is egyszer! Néha nekem, de legtöbbször ez a tatának szól!

Hatalmas nevetés a konyhából! Ida bedugja fejét a szobánkba.

– Mondtam ugye? – nyilaz a lelkembe. – Gyerek szája, Isten szája!

„ De odavagy a közmondásoddal, hogy még ismételgeted is!" mondanám, de nem szólok, visszavonulót fújok. Elég nekem egy hölgy a szobámban, mert ha ketten lesznek, csak erősítik egymást.

A vincevesszőkhöz fordulok. Nézegetem őket. Évi közelebb lép.

– Mit néz olyan nagyon, Pista bácsi?

– Itt egy rügyecske ébredezni kezdett. Te is látod?

– Látom, Pista bácsi! Jaj, egy rügyecske.

Betűzi is azonnal a vesszőre ragasztott nevet: „ Csó - ka!"

– Tyaf-tyaf! Tyaf-tyaf!" – kiált tavaszt csöndszobámban a boldog csókamadár.

– Lesznek más rügyek is hamarosan? – kérdi Évi.

– Van itt egy másik is! – mosolygok hajfonatos látogatómra.

Évi körbejárja a vázát, szemlél, les oda - vissza.

– Nincs itt másik rügyecske, Pista bácsi – zárja le szomorkásan.

– A vázában a vesszőkön nincs is! De a szobámban van.

Körbearaszolja szobámat, táncol is egy kicsit. A konyhánál megáll.

– Ida néni! – kiált be. – Nem találom a másik rügyecskét. Pista bácsi szerint ott van a szobájában egy másik rügyecske is.

– Most kérdezd meg tőle, hol a rügyecske?

– Pista bácsi! Hol a rügyecske?

– Most a konyhában van! – válaszolom.

– A konyhában? – kérdi a kislány. – Itt sincs!

Ida karon fogja Évikét, magához húzza.

– Te vagy a rügyecskénk, kicsi lány! – simogatja a haját. – Idővel majd gyönyörű virág leszel!

Évike azonnal hazaszaladt. El sem köszönt.

Megijedtem talán valami rosszat találtam mondani.

Pár perc, visszajött.

– Itt maradt a sapkám – szól.

Ida kezébe nyomja a fejfedőt.

Hozzám indul Évi, de nem jön be, csak a fejét látom. Arca fényes napocska.

– Otthon elmondtam, egy rügyecske van a vázában, meg azt is, hogy Ida néniék szerint, én vagyok a másik rügyecske. A nagyi rám mosolygott, és bólogatott. Nagyon szépet mondtak rólad Ida néni meg Pista bácsi! Néha majd én is Rügyecskének hívlak. Jó lesz?

- Jó.

Ezzel elrobogott.

Ketten maradunk, szótlanok.

Nézzük egymást, tekintetünk összefonódik.

Érzem, mégis igazi tavasz közelít.